

ISSN: 1306-3111/1308-7320
NWSA-Humanities
NWSAID: 2013.8.2.4C0167

Status : Original Study
Received: September 2012
Accepted: January 2013

E-Journal of New World Sciences Academy

Olçay Uçak

Istanbul Aydın University, Istanbul-Turkey
olcayucak@aydin.edu.tr

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2013.8.2.4C0167>

SİYASET HABERLERİNDE ÇATIŞMA VE DENGE UNSURU

ÖZET

Siyasi haber metinlerinde çatışma ve denge unsurlarının incelendiği bu çalışmada, 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimi öncesinde yazılı basında çıkan seçim ve siyasi partiler konulu haberler söylem analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Haberlerin incelenmesindeki başlıca unsurlar, olay seçimi, kaynak, kapsam, yayın politikaları ile metin ve ideoloji ilişkisi olmuştur. Bu amaçla çalışma, 12 Haziran 2011 tarihindeki Genel Seçim'in bir ay öncesi yaygın basın gazetelerinde çıkan siyasi haberlerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca 10 Mayıs 2011-10 Haziran 2011 tarihleri arasında yayımlanan haberlerin söylem analizleri siyasi partilerin aldıkları sonuçlarla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, iki gazetenin de haberlerinde objektif gazeteciliğin en önemli unsurlarından olan denge unsurunu gereğince dikkate almadıkları, dolayısıyla da bu yaklaşımları nedeniyle çatışan iki taraf görünümü sergiledikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Siyasi Haber, Manşet,
Haberde Denge, Söylem Analizi

ELEMENTS OF CONFLICT AND BALANCE IN POLITICAL NEWS

ABSTRACT

In this study which elements of conflict and balance in political news have been examined, news from written press about election and political parties published before General Election of Parliamentarian in June 12, 2011 have been examined using discourse analysis method. Main factors in examination of news are selection of event, source, scope, publication policy and relations between text and ideology. For this purpose, this study has been limited with political news published on common newspapers before General Election of June 12, 2011. In addition to that, discourse analyses of news published between May 10, 2011 and June 10, 2011 have been discussed in comparison with political parties' results of election. When the findings of the study were analyzed, it is seen that both of the newspapers did not give enough importance to one of the main element of objective journalism: balance; because of that, these two newspapers gave the impression of two conflicting sides.

Keywords: Discourse Analyse, Conflict, Political News,
Title, The Balance of News

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Medya gündem oluşturarak halkı aydınlatır ve halka iletilmek istenen tüm mesajları iletir, kamuoyu oluşturularak toplumdaki problemlerin çözümü konusunda fikir yürütülmesini sağlar. Toplumun fikirlerinin de hedef kitlelere iletilmesinde önemli rol oynar. Medya, halkı bilinçlendirerek yeni bilgilerle halkta yeni fikirler üretilmesine yardımcı olur (Bilir, 2009:53).

Öte yandan medya siyasal taraflılık bağlamında, politik bir mesajın yayınlanmasını durdurabilecek pek çok tercihte bulunabilir. En açık tercih, siyasal aktörün, haber konusu yapılmaktan vazgeçilmesidir (Bennet, 2000:16). Medya bazen haberleri aracılığı ile kendi yayın politikası doğrultusundaki görüşleri kamuoyunun görüşleriymiş gibi yansıtabilir ve bu yönde kamuoyunu oluşturmaya ya da kamuoyunu etkilemeye çalışabilir (Taşdemir, 2002:80).

Ayrıca medya yayınlarıyla hangi partinin programında hangi soruna ne kadar yer verdiği, ne tür önerileri getirdiği hakkında kamuoyuna yeterince aydınlatıcı bilgi vermeyebilir. Kamuoyu da bu duruma paralel olarak dikkatini daha çok tartışma programlarında parti liderlerinin performanslarına, tartışmadaki ustalıklarına odaklayabilir. Medya olayları böyle yansıtarak kendi hegemonyasını kurabilir ve siyasal meşruiyet krizlerini bir ölçüde engelleyip, erteleyerek aynı zamanda çok ciddi bir siyasal işlevi yerine getirir (İnal, 1999:30).

Kısacası medya örgütleri; yayın politikaları, ideolojik eğilimlerinin de etkisiyle yayımladıkları haberlerde olayların belli yönlerini, belirli sınırlar içinde aktarırlar. Böylece hedef kitlenin olaylara ilişkin algılamalarını yönlendirebilirler. Seçim dönemleri bağlamında medyanın bu uygulamalarının arttığı söylenebilir. Söz konusu dönemlerde medya parti liderlerinin, adaylarının faaliyetleriyle ilgili haberlerde, olayların belli yönlerine yer vererek; vurgu yaparak olayları çerçeveslendirebilir. İstenilen partiye, lidere ya da adaya daha fazla yer vererek, seçmenin göz önünde onları önemlileştirme/ önemsizleştirme yolunu tercih edebilir. Diğer bir ifadeyle basın, siyasal partilere ilişkin olumlu ya da olumsuz bir tutum takınabilir.

Siyaset, medya aracılığıyla diğer alanlar üzerinde belirleyici bir etki yaratır. Bourdieu'ye göre, gazetecilerin dünyası, çatışmalar, rekabet ve düşmanlıklar dünyasıdır (Bourdieu, 1997:42). Gazeteciliğin diğer alanlarla da çatışmaları vardır; bu özellikle politika ve ekonomi alanları ile olan ilişkilerinde gözlemlenebilir (Alver, 2010:228). Aynı zamanda siyasi partiler ve seçim dönemleri ile bu unsurların medyadaki yansımaları toplumsal barışın oluşmasında etkilidir. Etki araştırmalarına göre medya, kamuoyu oluşturmada, seçmenlerin oy verme kararlarında etkili olan faktörlerden biridir. Bu etki, yapılan siyasi haberlerin dil ve içerik özellikleriyle daha da fazla anlam kazanır.

Gelişen teknoloji ile birlikte medyanın toplumsal yaşamı etkileme gücünün artması, siyaset ve medya arasındaki ilişkiler ağının da karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Özellikle toplumsal destek arayışında olan siyasal örgütlenmeler ve gruplar, kendi değer yargılarını ve fikirlerini topluma aktarmak için medyanın olanaklarını kullanırlar. Medya ve siyaset ilişkisinde, medya içeriğinin siyasallaşmasına neden olan bu süreçte; medya örgütlenmelerinin de siyasal pozisyonlar alarak, belirli siyasal kimliklere bürünmelerine sebep olur. Medya, kamuoyunu güdümlen bir araca dönüşürken aynı zamanda medyadan kamuyu edilgen tüketiciler haline getiren bir aygıt olarak söz edilmeye başlanır (Tokgöz, 2008:206).

Haber üretiminde kurumsallaşma ve profesyonel yapıların oluşması, haberin toplumsal yapıda var olan gerçekliği siyaset mekanizması adına inşa etme çabası olarak değerlendirilir. Tuchman (1978) haber yapılırken profesyonellikten kaynaklandığı düşünülen bir takım süreçlerin, toplumsal yapıdaki iktidar ilişkilerinin etkisi ile oluştuğunu aktarmaktadır. Bu bağlamda haber medyası ve siyaset arasındaki karşılıklı ilişkide, haberin ne olduğu ve haber olacak olanın ne içermesi gerektiği siyaset kurumunun beklentileri doğrultusunda yeniden tanımlanır. Artık haber medyası ve haber olgusunu siyasal süreçlerden soyutlayarak düşünmek, medya ve siyaset kurumu arasındaki ilişkiyi çözümlenmede eksik yönlerin kalmasına sebep olacaktır.

1.1. Haberlerin Seçimi ve Siyaset Haberleri (Selection of News and Policy News)

Medya gündem oluşturarak halkı aydınlatır ve halka iletilmek istenen tüm mesajları iletir, kamuoyu oluşturularak toplumdaki problemlerin çözümü konusunda fikir yürütülmesini sağlar. Toplumun fikirlerinin de hedef kitlelere iletilmesinde önemli rol oynar. Medya, halkı bilinçlendirerek yeni bilgilerle halkta yeni fikirler üretilmesine yardımcı olur (Bilir, 2009:53).

Gazetecilikte haber seçimi, yayın politikası ve gazetecinin kimliği ile gerçekleşirken, bu işlevi yerine getiren gazetecilerin konumu "kapı bekçisi araştırmaları"nın önem kazanmasına neden olmuştur. Kapı bekçisi ya da eşik bekçisi araştırmaları ilk kez ABD'de gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaların çıkış noktası, sosyal psikolog Kurt Lewin'in (1947) II. Dünya Savaşı yıllarında ev kadınlarının alışveriş yapma alışkanlıklarını belirlemeyi amaçlayan sosyal psikoloji temelli çalışmasıdır. Eşik bekçisi araştırmalarının temel soruları şunlardır; "Medyada hangi olaylar hangi nedenle yer almakta veya yer almamaktadır?" ve "hangi haberin, nasıl ve ne kapsamda yayımlanacağını kimler belirlemektedir?" Bir başka bilim adamı David Manning White'in "Haber Seçiminde Kapı Bekçisinin Rolü" araştırmalarına göre (White, 1964:160); gazetecilikte kapı bekçiliği, iletişim açısından önemli olduğu düşünülen konuların seçimi ile enformasyon miktarının sınırlandırılmasını ifade etmektedir. Bu çerçevede kapı bekçisi, olay ile haber yapımının kesişme noktasında hangi olayın haber değeri taşıdığına karar veren kişidir. Haber seçiminde karar verme eyleminin yapısal bir çerçevede, grupta gerçekleştiğine karar veren Lewin'in kapı bekçisi tasarımı gazeteciler tarafından haber seçimine uygulamaya çalışan ve bu açıdan değiştiren White (1964:166), haber seçimini kapı bekçiliğinin psikolojik ekolojisine dayandırarak, redaksiyon birimini bağımsız karar verici olarak basitleştirir.

Belirli olayların niçin eşikten geçirilerek haber yapıldığının cevaplarını arar. Her iki araştırmacının kuramlarında savunduğu fikirler eşik bekçisi kavramının oluşturulmasını etkilemiştir. Gazetelerin zamanla değişen yapısı bu eşik bekçisi kavramının da değişmesine neden olsa da etkileri devam etmektedir. Günümüzde yeni sorular kimlerin eşik bekçisi olduğu ve haber seçimini etkileyen faktörlerin araştırılmasına yöneliktir. Redaktörler, editörler ve gazetelerin yapısı ilk başlarda araştırma konularını oluştursa da günümüzde siyasi partiler, başbakanlar ve bakanlar haber seçimini etkileyen başlıca haber kaynakları arasında yerlerini almaktadır (Uçak, 2007:165).

White'in (1964) araştırmasından sonra, Breed (1955), Gieber (1956) ve Robinson (1973) tarafından yapılan kapı bekçisi araştırmalarında gazeteci bireysel olarak değerlendirilmek yerine,

redaksiyonel sisteme entegre edilmeye çalışılır. Breed (1955) ve Gieber (1956); iktidarı, egemenliği, bürokrasiyi ve sosyalizasyonu gazetecilik araştırmalarına eklemleyerek, gazete örgütünün yapısal koşulları içinde iktidar, egemenlik, bürokrasi ve sosyalizasyon sürecini ortaya koyarlar (Alver, 2010:126).

Öte yandan haberde önyargı ya da nesnellik araştırmaları ilk kez ABD'de 1952 yılında Malcom W. Klein ve Nathan Maccoby tarafından başkanlık seçimi kampanyalarını analiz edebilmek için gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, gazete sahiplerinin siyasi düşünceleri ve gazetelerin yayın çizgisiyle siyasi haberlerin sunum biçimi arasındaki ilişki belirlenmiştir. Sonuçta içerik analizi yöntemiyle yaptıkları araştırmada, gazetelerin farklı siyasi yapılara sayfalarda az ya da çok yer vererek, haberde denge unsuru gözetmeden, destekledikleri adaya göre haber yaptıkları görülmüştür. Fusun Alver' göre (2010:132), kapı bekçisi araştırmalarında haberin ne ölçüde nesnel ve dengeli olduğu sorusu önem kazanmaktadır ki, çalışmadaki haber incelemelerimiz de bu doğrultuda ilerlemektedir.

Entegretif Sosyal Kuramlar kapsamında Pierre Bourdieu'nun "İktidar Mücadele Alanı Olarak Gazetecilik" çalışmasında, Karl Marx ve Max Weber'in eleştirel sosyolojik yaklaşımlarından yararlanır ve sosyal alanda aktörün ve yapının eğilimlerini birlikte göz önünde bulunduran bir kuram tasarlanır (Bourdieu, 1997). Tasarımın çıkış sorusu, aktörlerin davranış esaslarının kurallar izlenmeden nasıl düzenlenebileceğidir. Diğer sosyal alanlar gibi gazetecilik de kendine özgü bir sosyal eylem alanıdır. Bu alanda gazeteci aktörün eylemi, kültür varlığı ve kültür sağlayıcısı olarak bir yandan kendi alanının türsel mantığına, toplumsal kültürün habitus biçimine ve eğitim sistemine göre şekillenmekte diğer yandan ise, bir oyuncu ve oyuncu adayı olarak oyun alanında ortaya çıkmaktadır.

Yeni teknolojilerin de gelişmesiyle yeni gazetelerin, dergilerin, radyo ve televizyon kanallarının kurulmasıyla gerçekleşen ciddi bir sayısal artışın belirli bir kültürel çeşitlilik sunduğu yadsınamaz (Curran, 1991:13). Ancak benzeri bir çeşitliliğin yayın organlarının ideolojik görüntüleri (ideolojik spektrum) açısından gerçekleşmediği de son derece açıktır (Mosca, 1996:89). Kısacası, 1980'ler sonrası oluşan yeni medya ortamında tek tek kişilerin medyaya erişim potansiyelleri artmış; maddi olanakları yeterli olanlar için pazardaki değişik seçenek (metalar) arasından bir seçme yapma olanağı doğmuştur. Bununla birlikte değişik düşüncelerin medyaya erişim olanakları hiç artmamış; dahası önceden var olan kimi seçenekler de yitirilmeye başlanmıştır (Bogart, 2000:45).

Teknolojinin gelişmesiyle medya sahipliğinin yeni yapısı, medya ile siyasi iktidarlar arasındaki ilişkileri belirleyen sorunsalı da köklü bir biçimde değiştirmiştir (Schiller, 1989:37). Medya alanının birçok saygın ve yetkin düşünürü bu dönüşümler sonucunda bir tür "enformasyon-kültür kompleksinin" oluşturduğu düşüncesindedirler (Herman, 1997:53). Dolayısıyla bundan sonra değerlendirilmesi gereken öncelikli husus, medya şirketlerinin hükümetle tek tek ilişkileri değil, medya-sermaye füzyonuna devletin de entegrasyonudur. Böyle bir bütünleşmenin doğrudan ve ilk sonucu, anaakım medyanın daha muhafazakâr çizgide bir siyasal duruşa çekilmesidir (Kellner, 1990:90). Neredeyse tüm dünyada 1980 sonrasında gözlemlenen ve "sağa kayış" olarak nitelendirilen bu olgunun önemli bir etmeninin bu gelişmede saklı olduğuna kuşku yoktur.

1.2. Çatışma ve Çözüm Yöntemleri (Conflict and Solution Methods)

Görülüyor ki haberlerin nasıl seçildiği ve hangi etkilerle sayfalardaki gündemi oluşturduğu 50'li yıllardan sonra araştırmacıların üzerinde durduğu başlıca konulardandır. Ortak

noktaları, gazeteleri oluşturan etkileri ortaya çıkarmak olan bu çalışmalar kamusal faydanın yanı sıra diğer önceliklerin neler olduğunu göstermektedir. Bu çalışmaların öncülüğünde araştırmaya geçmeden önce çatışma kavramını ve unsurlarını açıklamakta yarar vardır. Çatışma, iki ya da daha fazla tarafın yer aldığı, karşılıklı çıkar ve hedeflerin gözetildiği ve her bir tarafın bir diğerinin hedef ve çıkarlarına ulaşmasını istemediği durumlardır (Alankuş, 2005:127). Çatışma daha çok sınırlı kaynaklar, kaynakların eşitsiz dağılımı, gruplar arasında yetersiz iletişim, güvensizlik ve çözülmemiş sorunların birikimi durumlarında ortaya çıkmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dünyada milliyetçilik, üst kimlik, alt kimlik, etnik köken gibi kavramların yeniden tanımlandığı bir süreç başlamıştır. Balkanlarda başlayan etnik çatışmalar ve Yugoslavya'nın bölünmesi örneğiyle başlayan bu süreçte, milliyetçilik kavramının gündeme geldiği, etnik köken ya da din konularında çatışmaların yaşandığı görülmüştür. Çatışma konularının kaynaklarından birisinin ulus kavramı ve anlamı üzerine odaklandığı bu süreç, şüphesiz Türkiye gibi ulus olma temeli farklı etnik kökenlerin, kültürlerin birlikteliğine dayanan bir ülke için de büyük önem taşımaktadır. Çatışmaların kitle iletişim araçlarındaki yansımaları konumuz dahilindedir. Bazı kitle iletişim araçlarında, tek taraflı çatışmalara rastlayabiliriz. Örneğin gazete yazarlarının ya da TV yorumcularının politikacıları eleştirmeleri gibi. Zaman zaman da iki ayrı gazetenin yazarlarının birbirleriyle polemığe girdikleri görülebilmektedir.

Kitle iletişim araçları, kişilerin iç çatışmaları üzerinde de etkili olabilmektedir (Dökmen, 1989:41). Bu etki iki şekilde olabilir; kitle iletişim araçları bazen iç çatışmalara yol açabilir bazen de çatışmaları azaltabilir. Örneğin bir kişi beğendiği bir politikacı ile ilgili basında yer alan olumsuz eleştiriler karşısında bilişsel çelişkiye düşebilir. İnsanlar bu tür çelişkilerden kurtulmak için seçici algılamaya yönelebilirler, savunma mekanizmaları kullanabilirler; bütün bunları yaparken de aynı basın organlarında çıkan diğer haber ve yorumlardan yararlanmaları mümkündür. Örneğin beğendiği bir politikacıyı eleştiren bir yazı okuyan kişi, daha sonra o politikacının lehinde yayımlanan yazılara dikkat edebilir ve böylece ona ilişkin eski tutumunu güçlendirmeye çalışabilir.

Çatışmaları çözmeye yönelik tekniklerden bir tanesi "pazarlık etmek"tir. Taraflar birbirlerine tekliflerde bulunur, birbirlerini ikna etmeye ve böylece bir sonuca ulaşmaya çalışırlar. Çatışmaları çözmeye yönelik diğer iki teknik de şunlardır: Tarafların çıkarlarını kapsayacak bir üst amaç yaratmak. (Sheppard, Bazerman & Lewicki, 1990, akt. Kağıtçıbaşı, 2008:349). Önyargıların en önemli temeli dünyayı "biz ve onlar" şeklinde algılamaktır. Eğer ortak amaçlar yaratılırsa, bu ayrım ortadan kalkar ve işbirliği rekabetin önüne geçer (Sherif ve diğerleri, 1961, akt. Kağıtçıbaşı, 2008:350). İkinci teknik, saldırganlığı azaltmak için kullanılan bir tekniktir (Baron ve diğerleri, 1984, akt. akt. Kağıtçıbaşı, 2008:350). "Karşı cevaplar stratejisi adı verilen bu teknikte, kızgınlık ve saldırganlık duyguları taşıyan bireylerin, bu duyguların zitti tepkiler ve duygusal ortamlar yaratılarak duygularından uzaklaşmaları sağlanır. Karşı tarafta olumlu duygulara yol açabilecek herhangi bir davranış çatışmanın şiddetini ve uyanan olumsuz duyguları azaltmaya yarayabilir (Kağıtçıbaşı, 2008:350).

Çatışmaların çözümünde hangi yolların tercih edildiği de kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Kozan ve Ergin'in (1998), Türkiye ve ABD'de yaptıkları bir araştırmada, Türklerin çatışmaları üçüncü bir kişinin yardımıyla çözüme yolunu tercih ettikleri görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2008:350).

Çatışmaların farklı yapılarıdaki değişik amaçlar çevresinde geliştiği düşünüldüğünde seçimler ve siyasi partiler bu oluşumu ortaya koyan önemli göstergeler olarak kabul edebilmektedir. Bir Cumhuriyet demokrasisine örnek olan Türkiye’de siyasi parti liderleri farklı ideolojik yapılanmanın amaçlarını temsil eden kişilerdir. Bununla bağlantılı olarak çalışmada iki farklı ideolojiyi temsil eden gazeteler üzerinden yapılması noktasında Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri seçilmiştir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu araştırmanın amacı, genel seçim öncesinde siyasi haber metinlerinde çatışma ve denge unsurlarının bulunup bulunmadığını ve bu unsurların yazılı basın haber kaynağı olan gazetelerde nasıl yer aldığını incelenen haberler aracılığıyla açıklamaktır.

Gazeteciler, çalıştıkları medya örgütünün gerçekleştirdiği üretime ve pazarda sahip olduğu konuma göre eylemde bulunmaktadır. Gazetecilerin oynadığı oyun, giderek daha fazla pazar koşullarına tabi olan ve toplumda ilgi ve kabul yaratmayı amaçlayan bir enformasyon ve enformasyonu yorumlama oyunudur (Bourdieu, 1997:138). Bu durum gazetecilerin kendi mesleki amaçlarından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Ayrıca gazetecilerin alan içinde ve alan dışında bağımlılık, iktidar, işbirliği ve rekabet ilişkileri vardır (Willems, 2007:225’den akt. Alver, 2010:227). Bütün bu ilişkiler ortaya çıkan gazetelerin etkilendiği kaynakları belirtmektedir. Dolayısıyla en önemli etki alanlarından biri siyasi haberlerin oluşturulmasında görülmektedir.

Araştırmamızın odaklandığı 2011 Türkiye Genel Seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 24. dönem üyelerinin seçilmesi için 12 Haziran 2011’de yapılan genel seçimlerdir. Bu tarihin önemi, 34 yıldan sonra Türkiye'nin “erken” yapılmayan ilk genel seçimi olması ve bu tarihten sonra seçim propaganda sistemlerinde önemli değişiklikler yapılmasıdır. Bu değişikliklerle birlikte 21 Ekim 2007 tarihli referandum ile birlikte yürürlüğe giren anayasa değişiklikleri uyarınca genel seçim süresi 5 yıldan 4 yıla indirilmiştir. TBMM 3 Mart 2011’deki oturumunda milletvekili genel seçimlerinin 12 Haziran 2011 pazar gününde yapılmasına ilişkin önerge TBMM Genel Kurulu’nda oybirliğiyle kabul edilmiştir. 2010 Nisan ayında seçim kanunda birtakım değişiklikler yapılmıştır. Düzenlemeyle, seçimlerde Kürtçe propaganda yapılması serbest bırakılmıştır. Bilboardlarda propaganda süresi uzatılarak 20 günden 30 güne çıkarılmıştır. Bu seçimlerde ilk kez 25 yaşındakiler milletvekili adayı olabilme hakkını kazanmıştır. 12 Haziran 2011’de yapılan genel seçimler sonucunda AKP %49.83 oy oranı ile 3. kez tek başına iktidar olmuştur. Bir önceki seçimlerde 331 milletvekili ile mecliste yer alan AKP oy oranını arttırmasına rağmen milletvekili sayısını düşürmüş ve 327 milletvekili ile 24. hükümeti kurmuştur. CHP ise %5.13’lük bir artış göstererek milletvekili sayısını 102’den 135’e çıkarmıştır. MHP ise 72’den 53’e düşen milletvekili sayısı ile meclisteki 3. parti olmuştur. Araştırmada Türkiye'nin önde gelen iki fikir gazetesi Cumhuriyet ve Zaman’ın bu süreçte ele aldığı konuların değerlendirilmesi bu nedenle önem kazanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ (RESEARCH METHODS)

Çalışmanın kuramsal temelini, gazetecilik kuramlarından ve Analitik Amprizm Kuram tasarımı temellerinden olan, David Manning White’ın “Haber Seçiminde Kapı Bekçisinin Rolü” araştırmaları ile Malcom W. Klein ve Nathan Maccoby’nin “Haberde Önyargı Araştırmaları” oluşturmaktadır. Ayrıca Entegretif Sosyal Kuramlar kapsamında Pierre

Bourdieu'nun "İktidar Mücadele Alanı Olarak Gazetecilik" çalışması, gazetecinin nasıl bir çalışma örgütü içinde bulunduğunu açıklamada yararlı olacağı düşüncesiyle çalışmaya alınmıştır.

Yöntem olarak kullanılan söylem analizi, özellikle Van Dijk tarafından topluma hakim olan gruplar ile daha etkisiz gruplar arasındaki temsil farklılıklarını ortaya koymada içindeki kapalı ya da açık okumalara olanak veren, örtük ifadelerden söylenenin yanında söylenmeyeni ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Van Dijk'e göre, söylem analizinin ilkeleri haber söz dizimi (sentaks), açılış ve kapanış söylemi, hikayenin kurulması, haber başlıkları, haberin bütünsel anlatımı, söylemin konusu, haberin retorisi, başka bir ifadeyle haberin formülü ve bağlamıyla oluşturulan ikna edici soyutlamaların toplumsal bağlama yerleştirilmesi ve kapanışla gerçekleştirilir (Bulut vd., 2004:126). Dolayısıyla haberlerin incelendiği bu çalışmada araştırmacı Van Dijk'in karşıt grupların incelenmesinde kullandığı söylem analizi yöntemi, haberlerin dil kullanımı ve toplumsal özelliklerin dikkate alınması anlamında çalışmaya en geçerli yöntem olacağı düşüncesiyle seçilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI (RESEARCH EXTENT)

En çok oy alan iki siyasi parti konulu haber metinlerinde, çatışma ve denge unsurlarının araştırıldığı çalışmada, 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimi öncesinde yazılı basında çıkan haberler söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Haberlerin incelenmesindeki başlıca unsurlar, olay seçimi, kaynak, kapsam, yayın politikaları ile metinlerin dil özellikleridir. Bu amaçla çalışma kapsamı, 12 Haziran 2011 tarihindeki genel seçimin bir ay öncesi olan, 10 Mayıs 2011-10 Haziran 2011 arasında Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde çıkan siyasi haberlerle sınırlandırılmıştır.

5. BULGULAR (FINDINGS)

Çalışmada birinci olarak gazetelerin haber uzunlukları ve gazete sayfalarındaki yerleri karşılaştırılmıştır. Bu durumda her iki gazete birinci sayfalardaki haber yeri ve uzunluğu açısından karşılaştırıldığında, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki seçim haberlerinin (27) Zaman Gazetesi'ne (8) göre daha fazla olduğu ve haberlerin daha da vurgulanması amacıyla sekiz sütuna manşet olarak verildiği görülmüştür. Buna karşılık Zaman'da seçim haberlerinin ya da muhalefeti konu alan haberlerin okuyucunun fazla dikkatini çekmeyecek biçimde, daha çok birinci sayfanın alt kısımlarına yerleştirildiği görülmektedir. Haberlerin genel olarak seçim konusunda yazılmasına rağmen iki gazete arasında konu ayrıntılarındaki farklar olduğu dikkat çekmektedir. Cumhuriyet'te yer alan ilk haberler MHP'li başkanlara yönelik kaset iddialarını içeren haberlerdir. Aynı günlerde Zaman'daki haberlerde CHP-MHP birlikteliğini konu alan gelişmeler dikkat çekmektedir. Cumhuriyet'te yer alan haberlerin diğer konuları arasında, Doğu'daki seçim hazırlıkları, seçmen sayısının artışı eleştirileriyle, seçim gezileri sırasında ortaya çıkan olaylar bulunmaktadır.

Gazeteler arasındaki diğer bir farklılık, haber konularının seçilmesi noktasındadır. Cumhuriyet'te haber konularının Zaman'a göre daha çeşitli olduğu dikkat çeker. Cumhuriyet Gazetesi'nde, "Seçmen artışı kuşkulu" (Cumhuriyet, 28.5.2011), "Seçim öncesi, iki taraflı organize işler yapılıyor" (Zaman, 18.5.2011) haberlerinde olduğu gibi hedef kitlesi olan seçmeni AKP'nin geçmişteki uygulamaları yönünde bilgilendirme ve geleceğe dönük uyarılarda bulunma özellikleri taşıyan haber içerikleri yoğundur.

Buna karşılık Zaman Gazetesi haberlerinde "Bu ülkede 2002 yılına kadar sindirme ve zulüm uygulandı" (Zaman, 21.5.2011)haber örneğinde olduğu gibi geçmişe dönük hatırlatmalar daha çok yer almaktadır. CHP eleştirileri yapıldığı gibi aynı zamanda AKP döneminde yapılan icraatlar da aktarılmıştır. "Hızlı tren reklamı olur diye Eskişehir'e uçakla gidecek" (Zaman, 23.5.2011). Ayrıca Zaman'da yeni döneme yönelik iktidarın seçim vaatleri haber konuları arasındadır: "Ankara'ya yarım milyonluk yeni şehir ve uzay merkezi" (Zaman, 26.5.2011), "Bir çılgın proje de Diyarbakır için açıklayacak" (Zaman, 27.5.2011), "Yassıada'yı 'yaslı ada' olmaktan çıkaracağız" (Zaman, 28.5.2011).

Farklı haber konularına örnek olarak Zaman'daki imam hatip konulu haber örnek verilebilir. "Kılıçdaroğlu'na seslendi: Elini imam-hatiplerin üzerinden çek" (Zaman, 29.5.2011). İmam hatipler konusunun aynı zamanda AKP'nin seçmenini ilgilendiren başlıca konular arasında yer aldığı görülmüştür.

Tablo 1. Gazete başlık örnekleri.
Table 1. Samples Newspaper of Headline

Cumhuriyet Gazetesi Başlıkları	Zaman Gazetesi Başlıkları
"Kırlı propaganda"	"Seçim öncesi, iki taraflı organize işler yapılıyor"
"Sizinkiler dizi olur"	"Bu ülkede 2002 yılına kadar sindirme ve zulüm uygulandı"
"O isimleri açıkla"	"Hızlı tren reklamı olur diye Eskişehir'e uçakla gidecek"
"Partisini karıştırdı"	"Başbakan'ın miting yolunda bombalı tuzak"
"Önce halkın boğazı"	"Ankara'ya yarım milyonluk yeni şehir ve uzay merkezi"
"Eski bakanlar açıklasın"	"Bir çılgın proje de Diyarbakır için açıklayacak"
"Hedefteki isim Bahçeli mi ?"	"Yassıada'yı 'yaslı ada' olmaktan çıkaracağız"
"Devlet seyirinde AKP rantında"	"Kılıçdaroğlu'na seslendi: Elini imam-hatiplerin üzerinden çek"

Van Dijk'in söylem analizi yönteminin başlıca inceleme noktalarından olan bir başka konu haber başlıklarıdır. Başlıklarda varsayımsal, düz haber veren, yönlendirici, duygulara seslenen ifadeler ve özel anlam içeren noktalama işaretlerinin kullanılması gazetelerin yayın politikalarını ve üsluplarını anlamlandırmada önem kazanır (Özerkan, 2009:242-243). Bu tanımlamaya göre incelenen örnek haberler, "Sizinkiler dizi olur" (Cumhuriyet, 11.5.2011), "Hızlı tren reklamı olur diye Eskişehir'e uçakla gidecek" (Zaman, 23.5.2011) olarak sıralanabilir.

Gazete manşetleri okuyucunun ilgisini söz konusu habere çekme, ilettikleri bilgiye dinamizm katma misyonu taşırlar. Bunu yerine getirebilmek için manşetler yazılı dilde kullanılmayan, kendilerine özgü, fiilsiz cümle kullanımı, söz dizimsel açıdan tamamlanmamış cümleler vb. "İzmir coşkusu" (Cumhuriyet, 29.5.2011) örneklerinde görüldüğü gibi fiil kullanılmadan verilebilir.

Fransızca La Justice (Adalet) gazetesinin yazı işleri müdürlerinden Clemenceau'nun öğütlediği gibi sıfat kullanımı gazete üslubunda belirleyicidir: "Genç adam, bir cümle kurarken önce bir isim, bir fiil ve tümleç kullanacaksın. Sıfat kullanmak istiyorsan önce benim iznimi alacaksın." (Tokgöz, 1995:178). Ancak gazetelerin yukarıda verilen örneklerinde görüldüğü gibi başlık ve manşetlerinde sıfat kullanılmaktan çekinmedikleri tespit edilmiştir. Gazetelerin sıfat kullanımına örnek olarak, "Kırlı propaganda" (Cumhuriyet, 10.5.2011),

"Seçim öncesi, iki taraflı organize işler yapılıyor" (Zaman, 18.5.2011) haberleri verilebilir.

Ayrıca gazete haber manşetlerinde fiil kullanımı kesin bir yargı taşıdıklarının göstergesidir. Fiil yerine isim ya da sıfat kullanıldığında yargı belirtmezler. Öte yandan fiillerde zaman açısından şimdiki ve geniş zamana gönderme yapıldığında, heyecan ve ilgi uyandırarak manşetler dinamik kılınır. Fiil cümleleri söze değişiklik, çeşitlilik, hareketlilik ve zenginlik kazandırır (Yıldız, 2000:118). Cumhuriyet manşetlerinde alışıldığı üzere fiil kullanılmayan örneklerle rastlanır. Örneğin: "Önce halkın boğazı" (Cumhuriyet, 15.5.2011). Zaman başlıklarındaki cümleler yüklemli ve kurallı yazı cümleleridir. Örneğin: "Bir çalgın proje de Diyarbakır için açıklayacak" (Zaman, 27.5.2011). Bu örneklerde Zaman Gazetesi'nin manşet ve başlıklarda kullanılan gazetecilik kalıpları yerine, düz metin üslubuna uygun kalmayı tercih ettiği görülmektedir.

Manşetlerin gazetede diğer yazılardan önemli bir farkı, diğer metinlerin büyük bir kısmı ajanslardan ya da diğer kitle iletişim araçlarından alınırken, manşetlerin gazete içinden kişilerce belirlenmesidir. Bir gazetenin başka bir gazetenin manşetini aynen aldığı ya da kopyaladığı görülmemiştir. Çünkü manşetler, gazetelerin kişiliklerini belirleyen en önemli özelliklerindedir (Kniffka, 1980, 345'den akt. Yıldız, 2000:108). Manşet incelemelerindeki bulgulara göre, Cumhuriyet muhalefet partilerini destekleyen, hedef kitlesi muhalefet partilerinin seçmenleri olan bir gazetedir. Fikir gazetesi olma, kamuoyu oluşturma sorumluluğunu muhalefet partileri ve seçmeni adına sahiplenmiş görünmektedir. Bu sorumluluk ile AKP'ye dönük eleştiriler Cumhuriyet Gazetesi gündeminde birinci sırada yer almaktadır. Ayrıca gazete sayfalarında AKP'den muhalefete dönük iddiaları karşılama, seçmeni uyarma ve yönlendirme amacıyla yapılan eleştirel haberler vardır. Zaman haberlerinde, iktidar partisini destekleyen, muhalefet partilerini eleştiren özellikler fark edilir. Aynı zamanda AKP öncesinin olumsuz eleştirileri, AKP döneminin olumlu değişikliklerinin vurgulandığı haberler öne çıkmakta, yeni seçimler sonrasında AKP'nin iktidarının devamında olumlu değişiklikler olacağı belirtilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Bilgili toplum varsayımının karşılanmasında en önemli rol basına ya da günümüzdeki biçimiyle medyaya verilmiştir. Görevini iyi yapan ve kitleleri sürekli, kapsamlı ve sağlıklı biçimde bilgilendiren bir medya demokrasinin olmazsa olmazıdır. Medyanın demokratik görevi yalnızca haber vermekle sınırlı değildir. Haberleri bir bağlam içinde yerleştirerek anlamlandırmaya yarayan yorum işlevi de büyük önem taşır. Ayrıca, iktidar ve güç odaklarının denetimine yarayan gözcülük işlevi günümüzün karmaşık toplumlarında özel bir ağırlık kazanmıştır.

Basının ya da medyanın demokratik sistem içinde kendisine verilen işleri iyi yapması tüm toplum için yararlı ve gereklidir. Bu sadece çatışmaların en aza indirildiği en geniş özgürlük ortamı içinde gerçekleşebilir. Özgürlük olmadığı ya da kısıtlandığı takdirde asıl zarar görecektir olan toplumun kendisidir. Basın özgürlüğü, yalnızca gazetecilerin değil halkın da gerçekleri öğrenme özgürlüğüdür. Gerçekleri öğrenemeyen halk demokrasinin aktörü olamaz. Bu nedenle demokratik ülkelerde gazetecilere toplumsal ve demokratik görevlerini iyi yapabilmeleri için bazı korumacı önlemler ya da ayrıcalıklar sağlanmıştır. Örneğin, haber kaynakları ifşa edilmiş bir gazetecinin işini iyi yapabilmesi olanaksızlaşacağından, haber kaynaklarının gizliliği kuraldır. Bunun yanı sıra gazetecinin mesleki notları ve meslekleri gereği topladıkları belgeler koruma altındadır. Bu ilkeler

demokrasinin vazgeçilmezi olan düşünce özgürlüğü ve özgür gazeteciliğin olmazsa olmazları sayılırlar. Bu ilkeler olmadığında demokrasiden uzaklaşmış, çatışmaların ve gücünün baskı kurmaya çalıştığı kaos ortamı yaratılmış olur. Basın ancak demokrasinin sağlanması şartıyla ve korunması halinde kamuoyunu doğru bilgilendirerek ve objektif habercilik yaparak yüklediği misyonu yerine getirebilir. Objektif habercilik yazılan haber metinlerinin içerik özelliklerinde kendini gösterir. Bu nedenle çalışmada haber metinlerinde dengeli ve objektif habercilik unsurlarının incelenmesiyle elde edilen bulgular sonuçları dikkate alınmıştır.

Genel olarak manşetler, aynı sayfadaki diğer başlıklara göre daha büyük yer kaplamakta ve bu da söz konusu iletiye verilen önemi göstermektedir. Bu durum aynı zamanda görsel açıdan da okuyucunun dikkatini çekmeye yönelik bir tasarım uygulamasıdır. Haber metinlerinin başlığını oluşturan manşetlerin bu ve buna benzer diğer özellikleri, aslında okura sunulan gerçeğin kendisinin değil, sadece gerçeğin bir görüntüsünün olduğunu göstermektedir.

Haber metinleri yazılırken, haberin birinci işlevi olması gereken bilgilendirme işlevini yerine getirmesi ve objektiflik ilkesine bağlı kalınarak inanç, düşünce ve ideolojilerin yansıtılmadan haber metinlerinin yazılmaları hem gazeteci hem de okur açısından kabul edilen önemli bir ölçüt olarak görülmektedir. Ancak çalışmadaki manşetlerde subjektif ölçütler sıklıkla bulunmuştur. Özellikle konu seçimi, dilbilgisi yapıları, sıfat kullanımı, olguları işaret etmeyen başlık ve metinler doğru ve objektif haber vererek kamuoyu oluşturma sorumluluğundan uzak olarak görülmektedir. Haber örnekleri gazetelerin kamuyu temsilen her kesime eşit söz hakkı verilmesi ilkesine uymadıkları, adeta siyaset kurumlarının beklentileri yönünde parti yayın organı gibi sahiplenildiklerini göstermektedir. Böylece siyasi seçeneklerin çeşitliliği noktasında halkı bilgilendirmesi beklenen gazeteler tam tersine seçim öncesi haberlerinde gerçekleri siyaset mekanizmaları adına inşa etmekte ve bunu yaparken siyasal kimlikler kazanmaktadırlar.

"Sizinkiler dizi olur" (Cumhuriyet, 11.5.2011), "Seçim öncesi, iki taraflı organize işler yapılıyor" (Zaman, 18.5.2011) haber örneklerinde görüldüğü gibi sonuç olarak iki gazete de haberlerin denge unsurunu gereğince dikkate almayan yaklaşımları nedeniyle çatışan iki taraf görünümü sergilemektedir. Bu arada gözden kaçan demokrasinin çok sesliliğinin korunması, insan hakları, düşünce ve ifade özgürlüğü, seçim yasasının iyileştirilmesi, parti içi demokrasinin sağlanması, halkın yaşam şartlarının iyileştirilmesi konularıdır.

Siyasi partiler arasında görülen çatışmalar doğru iletişim yöntemlerinin seçilmesi halinde olumlu değişikliklere neden olmaktadır. Doğru iletişim yöntemlerinden olan gazetecilerin haber seçiminde ve oluşturulmasındaki tutumu ile mesleki etik kurallara uyumu önem kazanır. Haber aktarımında olayların çatışma unsuru yaratacak biçimde verilmemesinin yollarını aramak ve uygulamak gazetecinin kamusal sorumluluğunun gereğidir. Gazeteci sorumluluğu gereği, haberleri doğru bir biçimde, insani bir temelde ve çatışmayı değil çözümü getiren bir bakış açısıyla vermelidir. Kısaca öncelikle çatışmanın nedenleri tarihi ve kültürel geçmişleriyle araştırılır. Çatışmanın tarafları ve bunların amaçları belirlenir. Çatışma konusu çözülecek bir problem olarak düşünülerek alternatif yollar aranır. Çatışma yaratabilecek taraflara düşüncelerini açıklamada eşit söz hakkı tanınır. En önemlisi de gazeteci, çatışmanın devamı halinde ortaya çıkabilecek savaş gibi istenmeyen tehlikelere dikkat çekerek,

çatışmanın değil uzlaşmanın hedeflendiği bir siyasi ortamın yaratılmasına öncülük eder.

Gündem oluşturmada etkili olan medya verdiği mesajlar ile halkı aydınlatarak, kamuoyu oluşturarak toplumdaki problemlerin çözümü konusunda fikir yürütülmesini sağlamakta ve ayrıca farklı fikirlerin hedef kitlelere iletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla medya halkı bilinçlendirerek yeni fikirler yaratılmasına ortam hazırlamaktadır.

İncelemede her iki gazete 1980'lerden sonra görüldüğü üzere, değişik düşüncelere yer vermek yerine kendi yayın politikaları sınırlılığında habercilik yapmışlardır. Bu tutumları biri sol seçmeni, diğeri sağ seçmeni hedef kitle olarak gören her iki gazetenin de muhafazakarlık noktasında birleştiklerinin göstergesidir.

Gazeteler arasında manşet ve başlıklarda görülen söylem üzerinden bir çatışma tespit edilmiştir. Çatışmanın en önemli nedenlerinden biri olan önyargılar haber metinlerine hakim olan "biz ve onlar" ifadeleriyle ortaya çıkmaktadır.

Medya çatışmalarının sergilendiği bir araç bir arena benzeri edilgen görünümünden kurtulup tam tersine toplumda var olan çatışmaları çözmeye yönelik teknikleri kullanan etkin bir özneye dönüştürülebilir. "Biz ve onlar" yerine "biz" vurgusu ile metin yazımları ve ortak amaçlar bu dönüşümde belirleyici olacaktır. Çatışmaların önlenmesinde kullanılan ikinci bir tekniğin gereği olarak medya söylemindeki saldırgan ifadeleri ortadan kaldırmalıdır. Bunun yerine saldırganlığın karşıtı olan duygusallıktan uzak, akılcı ve soğukkanlı ifadeler haber metinlerine hakim olmalıdır. Medya, toplumda olumlu duygulara yol açabilecek davranışların ve kullanımının özendirilmesi için öncülük etmelidir. Politikacıların ayrımcı ve öfke patlaması içeren konuşmaları yerine birleştirici ve akılcı ifadeleri manşetlere çekilmelidir. Halkın örnek aldığı siyasi liderler böylece akıl ve anlaşmanın öne çıktığı örnekler olarak toplumdaki tartışma kültürünü yükseltebilirler.

Çatışma ile ilgili araştırmalar Türkiye'de insanların anlaşmazlıklarda üçüncü kişiye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Dolayısıyla gruplar arasındaki çatışmayı çözecek bu üçüncü kişinin, siyasi liderler arasındaki uzlaşmayı sağlayabilecek biçimde medya olabilir düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Alankuş, S., (Der.) (2005). Gazetecilik ve Habercilik, Arsan, Esra, "Çatışma ve Savaş Dönemlerinde Gazetecilik", İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 125-136.
- Alver, F., (2010). Gazetecilik Bilimi ve Kuramları, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Bennet, W.L., (2000). Politik İlüzyon ve Medya, çev. S.Say, İstanbul, Nehir.
- Bilir, H., (2009). Terör Medya ve Devlet, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bogart, L., (2000). Commercial Culture, NJ: Transaction Publishers, New Brunswick.
- Bourdieu, P., (1997). Televizyon Üzerine, Çev. T.Ilgaz, İstanbul, YKY.
- Bulut, S. ve Yaylagül, L., (2004). Türkiye'de Yazıda Basında Yargıtay ve Mafya İlişkinine Yönelik Haberler", Gazi İletişim Dergisi, S.19, 119-142.
- Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mayıs-10 Haziran 2011

-
- Curran, J., (1991). Mass Media and Democracy, a Reappraisal in Mass Media, Mass Media and Society, (Ed.), Curran, J. ve Gurevitch.
 - Dökmen, Ü., (1989). İletişim Çatışmaları ve Empati, 32. Baskı, İstanbul, Sistem.
 - Herman, E.S. and McChesney, R.W., (1997). The Global Media, The New Missionaries of Corporate Capitalism, Londra.
 - İnal, A., (1999). Medya, Dil ve İktidar Sorunu: İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişkilerini Nasıl Tartışmalıyız?, İletişim Dergisi, 3, 13-36.
 - Kağıtçıbaşı, Ç., (2008). Günümüzde İnsan ve İnsanlar, 11. Basım, İstanbul, Evrim.
 - Kellner, D., (1990). Television, and The Crisis of Democracy, Westview Press, USA.
 - Kniffka, H., (1980). Soziolinguistik und empirische Textanalyse, Tübingen.
 - Mosca, V., (1996). The Political Economy of Communication, Sage Publicationss.
 - Özerkan, Ş., (2009). Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete, İstanbul, Nobel.
 - Schiller, H.I., (1989). Culture, Inc. New York: Universty Press.
 - Taşdemir, E., (2002). Basının Kamuoyu Oluşturma Fonksiyonu Doğrultusunda Siyasal partilere Yaklaşımı, (1995 ve 1999 Genel Seçimleri Örneği). Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, II-3, 79-95.
 - Tokgöz, O., (1995). Temel Gazetecilik, Ankara: İmge.
 - Tuchman, G., (1978). News, New York, Free Press.
 - Uçak, O., (2007). Gündem Haber İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Basının Gündem Belirlemedeki Rolü, Marmara Üniversitesi, Gazetecilik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
 - Yıldız, C., (2000). Yazılı Basında Metin ve Manşet, İstanbul, Teknik Yayınları.
 - Zaman Gazetesi, 10 Mayıs-10 Haziran 2011.